

LIBRIS

We know
books

Geo Vasile

**CRITICI ȘI ESEIȘTI ROMÂNI
DESPRE
CALEA, ADEVĂRUL ȘI VIAȚA
CĂRȚILOR**

E I K O N

București, 2023

Personajul: ficțiune, document, viață romanțată.....	7
Octavian Paler. Un polemist cordial.....	14
Nicolae Balotă. Urmuz sau estetica vidului.....	20
Maria-Ana Tupan. Literatura română, între Roma, Bizanț și diferențialele divine.....	27
Deconstructivism și dramaturgia lui Marin Sorescu	33
Medicul Ion Nica. Personalitatea eminesciană din punct de vedere psihiatric	36
Nicolae Georgescu. Viața lui Eminescu la „Timpul”	44
Romanul edițiilor eminesciene	50
Dan Alexandru Condeescu. Caragiale la puterea a patra	59
Dumitru Stăniloae. Echilibrul între antiteze.....	64
Lidia Stăniloae. Lumina sfințeniei. O istorie a unei familii românești.....	70
Gabriel Stănescu. Un discipol al lui Mircea Eliade	74
Valentin Protopopescu. Emil Cioran pe canapeaua psihanalizei	81
Horia Roman Patapievici. Beatrice, oglinda chipului divin	86
Sami Damian. Complexele scriitorului român. Confesiuni și analize	92
Caius Dobrescu. De la pactul cu diavolul, la angajarea etico-politică.....	103
Lucian Raicu. Calea, adevărul și viața capodoperei.....	111

Virgil Podoabă. Despre Mircea Zăciu sau ultimul latin	119
Barbu Cioculescu. Un eseist epic, imaginativ, inspirat	123
Gelu Ionescu. Aventurile unui moralist- caracterolog	127
Bujor Nedelcovici. Amputarea melcului de cochilie.....	143
Emil Manu. Exeget al operei lui Marin Preda ...	148
Nicolae Bârna. Din nou despre avangardism	153
Nicolae Oprea. Multum in parvo. O monografie V. Voiculescu.....	157
Valentin Tașcu. Criticul, eseist, poet și romancier	161
Marin Mincu sau mitul scriitorului total	168
Mircea A. Diaconu. „Gândirea”, fără prejudecăți.....	177
Iuliu Rațiu. De la Ghilgameș la... Harry Potter	182
George Mirea. Hronicul unui destin	186
Vasile Andru. Bibliografia, o instanță inevitabilă?	196
Mihail Mihailide. Cartea albă a medicilor- scriitori	200
Gabriel Liiceanu. De la madonizarea femeii la morală lumească	207
Gabriel Dimisianu. O viață în slujba cărților... altora.....	215
Cornel Mihai Ionescu. Autoportret în palimpsest	224
Eugen Negrici. Destrămarea miturilor și a hipnozei critice	231

ADDENDA	239
Mariana Câmpean. Cinci proze de Eminescu în limba italiană	241
<i>Poezii</i> de Eminescu În limba italiană. Însemnări despre traducerea „nativului” Sauro Albisani	247
Angelo Morretta. AUM sau cuvântul - necuvânt	256
„Jurnalul fericirii” în italiană	263
Dante forever.....	269
<i>Curriculum bibliografic</i>	291

PERSONAJUL: FICȚIUNE, DOCUMENT, VIAȚĂ ROMANȚATĂ

Declarând răspicat și fără menajamente că „Romanul lui Eminescu”, de Cezar Petrescu, este o scriere lipsită de orice interes artistic, G. Călinescu se întreba: „Nu ar fi fost mai bine ca scriitorul să compună un roman curat în pură invenție, fără Eminescu, sau o biografie curată a lui Eminescu?”. Este clar că autorul „Baletului mecanic” a preferat să riște în numele succesului comercial asigurat de miza *Eminescu*, ferindu-se, pe de o parte, de ariditatea relatării cronologice asumate, pe de alta, de corsetul faptelor și al adevărului biografic ce nu-i îngăduia o prea mare libertate de manevră a ficțiunii.

Așadar, o rețetă hibridă ce includea câteva date reale, topite într-o peltea de imaginație didactică și verbiaj romanțios. Ideal vorbind, biografia, căreia i se subsumează specia *viața romanțată* (o găselniță mai mult a editorilor!), este un gen cu vechime considerabilă. „Viețile paralele” ale lui Plutarh ar avea un aer universitar dacă nu s-ar baza pe tradiție și anecdote. Făcând simultan și roman istoric, Plutarh urmărește oricum adevărul și pilda morală a eroului.

Începând din secolul al XVI-lea și până în zilele noastre, se tot scriu *vieți*, de fapt monografii ale unor eroi, artiști, literați, dar și filosofi, oameni politici sau sfinți, cum ar fi Dante, Lorenzo de Medici, Pico della Mirandola, Goethe, Schiller, Napoleon, Byron, Sf. Augustin, Garibaldi și mulți alții. Acestor

biografii, ce se bazează pe criteriul adevărului documentat, li se adaugă scrieri precum cele ale unui André Maurois, bun specialist în literatura engleză („Ariel ou la vie de Shelley”) și nu numai, teoretician al „vieții romanțate” (a se vedea și „René ou la vie de Chateaubriand”). În Germania genul a fost ilustrat de Stefan Zweig, Emil Ludwig sau Thomas Mann. La rândul său, Romain Rolland oferă o „Vie de Michel-Ange”. Biografia, iluminată de rigoarea și probitatea autorului, focalizează relatarea pe un individ ca depozitar al unei virtuți. Existența eroului (Che Guevara) sau a geniului (Rembrandt, Caravaggio sau Beethoven) devine subiect de hagiografie întrucât ea este *exemplară*, reper educativ prin unicitate. Toți avem șanse egale, dar numai geniul este predestinat să se realizeze.

Față de noi, muritorii de serie, eroul de biografie este unealta inflexibilă, dramatic perseverentă a realizării în interiorul propriei predestinări. Fatalitatea și fatidicul curgerii și împlinirii datelor existențiale sunt suficient de covârșitoare pentru cititorii dintotdeauna, intrigăți de destinul uman înzestrat cu calități excepționale. Adevărul acestei parabole biografice cere doar o solemnitate a dicțiunii, spre a fi credibil, iar nu infăptuiri liricoide, stridente. Romanul, însă, nu prinde viață în absența *tipologiei*. El presupune caractere, tipuri generale, structuri psihice reale, eterne. Dante este poetul catolic hermeneut, Michelangelo este artistul care trăiește terifiant tragedia nedesăvârșirii față de titanismul aspirațiilor proprii, Tommaso Campanella este gânditorul eretic și profetic, inflexibil în confruntarea lui cu Inchiziția, Lucrezia

Borgia reprezintă (pentru Victor Hugo) *la femme fatale*, în timp ce Don Juan, Vautrin, Madame Bovary, Coriolan, Tănase Scatiu, Ion, Andrei Pietraru, Cașavencu, Richard III, Don Quijote reprezintă fiecare o tipologie diferită, etern umană și totuși încadrabilă în fișierul caracteriologic cunoscut. Biografia și romanul sau piesa de teatru au fiecare statut aparte.

Când Camil Petrescu face roman istoric, nu biografia lui Bălcescu este esența scrierii, ci tipul mesianicului, al patriotului gata de sacrificiu, al revoluționarului providențial. Din punct de vedere tipologic viața eroului genial este adesea neinteresantă. Eroii lui Cehov n-au nimic genial, dar sunt pentru narator, dramaturg/cititor materia primă a epicului și caracterelor. Eroul de ficțiune exprimă o categorie caracterială recunoscută: arivism, impostură, avariție, sau diverse patimi cum ar fi setea de putere, exhibiționism, preacurvie sau patologii de genul evaziunii în crimă, satanism, demență sau sinucidere. Foarte rare sunt romanele reușite ce au drept protagoniști creatori de geniu, artiști, și asta când ei întrupează o tipologie umană de vârf, pe care o urcă pe culmi, indiferent de aventura biografică, ca de pildă „Jean-Christophe”, de R. Rolland, și „Doctor Faustus”, de Thomas Mann; este tipologia sacrificiului eroic, a pactului cu diavolul etc.

Romancier de vocație, G. Călinescu nu putea să nu facă operă de ficțiune în plină istorie literară. Este deja un loc comun faptul că a sa monumentală „Istorie...” se citește ca un roman, grație acelei masive galerii de portrete ale scriitorilor români. Fiind un scriitor total, Călinescu nu ezită ca dincolo de di-

socieri, analize, sinteze, documente, judecăți de valoare uneori definitive, clasificări, să facă un roman, unii mari creatori, scoși din cadrul vieții și operei lor, devenind tipologie, exponenți ai unor categorii caracteriale. Indiferent că se numesc Ionesco, Hașdeu, Caragiale, Macedonski, Goga, Iorga, Stere, sau Mateiu Caragiale, ei reprezintă deja *pasiuni, caractere, personaje*, ipostaze caracteriale și spirituale ale unei etnii, și universale, numai bune de colecțiile romancierului G. Călinescu, autorul romanelor „cu aristocrați” „Bietul Ioanide” și „Scrinul negru”.

În aceste două ilustre cărți cu cheie mișună o groază de personalități celebre, universitari, ofițeri, profesioniști sau rentieri, dar și scriitori, pictori, colecționari, artiști decăzuți sau oportuniști, histrioni sau cumularzi, interesanți din punct de vedere artistic, în măsura în care exprimă un anume tip de umanitate. Ca de pildă, Ioanide, genialoid capricios, simpatic, creativ, încrezător în forța indelebilă a faptei artistice, opus tipului uscat, protocolar, inertului profesor de construcții Pomponescu, încremenit în proiectul „catedralei neamului”. Nu reușim să ne opunem ispitei de a cita începutul unei ficțiuni românești, al cărei personaj, întâmplător, se numește Mateiu I. Caragiale: „Se putea vedea acum cațiva ani, trecând prin piața Sf. Gheorghe, un bărbat care, prin înfățișarea lui, atrăgea numai-decât atenția. Era iarnă, cu zăpadă scârțâitoare sub picioare. Bărbatul, cam între 45-50 de ani, era drept, părea solid și osos, dar nu gras. Fusese probabil mai slab, dar acum, prin vârstă, căpătase acea densitate de volum a oamenilor maturi. Fața rasă

era contractată, prin lăsarea mușchilor obrazilor, într-o morgă solemnă. Pentru anotimp, era învederat insuficient îmbrăcat, deși se vedea că nu lipsa, ci dorința menținerii unei ținute uniforme determina această alegere. Purta pe cap un melon, așezat rigid ca un semicilindru, pe trup un pardesiu, sau un semi-palton ușor. Ghete subțiri, corecte, încheiate anacronic cu nasturi, călcau de-a dreptul pe zăpadă. Melonul și semi-paltonul băteau în verdele lucrurilor prea vechi, prea lustruite, deși ținuta omului era de o corectitudine înțepată de mare gală. Contrastul între acest om și restul trecătorilor era așa de izbitor, încât te gândeai pe dată la un boier scăpătat, inadaptabil, la unul din acei aristocrați arheologici și plini de ceremonii, care înfruntă mucegaiul anilor și pe care Cocteau l-a văzut în jurul împărătesei Eugenia de Montijo. Totuși, ceva nu admitea în toată această ipostază. Deși cu privirea cultă, rafinată, omul era foarte rigid în protocolul mersului său, ca sa fie un aristocrat pur sânge. În lăsarea în jos a fălcilor sale era o afectare rece. Nu puteai să nu te gândești atunci la unul din acei servitori bătrâni de mare aristocrație, ei înșiși cu arbore genealogic dovedind puritatea vocației lor ancilare, dintre acei servitori care sunt luați de vulg drept stăpâni, în vreme ce stăpânii, prin falsa lor neglijență, sunt luați drept servitori, și care cer informații asupra caselor care urmează să se angajeze, ca nu cumva să decadă din treapta lor. Putea fi un majordom în concediu duminical...”

Eternizarea acestui tip în *ficțiunea* călinesciană se explică în virtutea marelui talent al romancierului, ceea ce le-a lipsit lui C. Stere sau Eugen

Lovinescu când s-au exercitat în roman sau memorialistică, în sensul imortalizării unor personalități *accentuate*, destine, tipologii, contemporane sau aparținând deja istoriei.

Adesea polemice și vindicative, portretele cu cheie sau fără perdea sunt reglări de conturi sau tardive puneri la punct ale unor inimiții. Ceea ce se practică și în proza noastră din ultimii douăzeci de ani, să zicem, în care amicii sau inamicii *creatori* apar în cele mai inedite posturi, de la etilism și gură slobodă până-la delir deambulator și colportaj. Pitorești, generoși, imprevizibili, labili și chiar delatori, catifelați dar și rebarbativi, mari poeți (Ovidiu sau Blaga) și prozatori, lideri de opinie fără operă, intermediari famelici, populează multe pagini din romanele noastre cu cheie, începând cu „Dumnezeu s-a născut în exil”, de Vintilă Horia, „Ora 25”, de Virgil Gheorghiu, „Delirul”, „Cel mai iubit dintre pământeni”, de Marin Preda, „Marea mascara”, de Victoria Comnea sau „Minoic”, de Caius Dobrescu. Mai nou, pecetluiți și totuși transparenți, au fost puși în circulație o seamă de „îmbogățiți de război” postdecembriști, foști poeți de curte ajunși parlamentari, foști jurnaliști de „Scânteia” ajunși scriitori, editori, lideri de opinie și chiar țuțeri guvernamentali. Volumul III din „Coroana Izabelei”, de Marius Tupan, „Muntele viu”, de Dan Stanca, sau „Recviem...”, de Augustin Buzura, sunt doar câteva exemple de cum romancierul veritabil știe să preia un anume tip de umanitate demagogică, oportunistă, megalomană, specifică conjuncturilor și aparținătoare inclusiv unor „colegi de breaslă”, spre a o ridica la puterea exponențială a ficțiunii. În

acest sens excelează romanele de după 1990 ale lui N. Breban.

„Eroii” în carne și oase au fost doar pretexte la îndemână pentru țesătura socio-ficțională și galeria portretistică a romanului. Romancierul serios este un colecționar care clasifică. Nepărtinitor, în spiritul vieții autentice.